

Samtaler med barn – utviklingsstøttende samtaler

Bodø, 09.12.2015

*Jens Salamonsen, Anders Lundesgaard og
Ole Greger Lillevik, RVTS Nord*

Program:

- Vi skal se deg
- Ulike samtaler – ulike formål
- Nettbasert kurs om vold og seksuelle overgrep (DCM)
- Traumeforståelse
- Utviklingsstøttende samtaler
- Å samtale med barn og foreldre om sensitive tema

Vi skal se deg

FN's barnekonvensjon, art. 12:

- Barn har rett til å si sin mening og bli hørt
- Barns meninger skal tillegges vekt
- Offentlige myndigheter skal bistå foreldre
- Barn som trenger særskilt vern skal gis oppfølging etter behov

Norge ratifiserte barnekonvensjonen i 1991 og i 2003 ble den gjort til norsk lov

- Barneloven, § 31: Barn skal fra de er 7 år blir hørt i saker som angår dem selv
- Endring i holdning: Barn er kompetente til å uttrykke egne behov

Vi skal se deg

- Vold og seksuelle overgrep er skadelig og noen ganger farlig
- Barn og unge utsettes for vold og overgrep av foreldre og andre foresatte, fra voksne tillitspersoner i omgivelsene og andre barn og ungdom
- Alt for få overgrep avdekkes og meldes
- Det gjøres gjennomgående for lite for å forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn

Vi skal se deg

- Å bli sett og hørt halverer smerten
- Å bli sett og få muligheten til å fortelle gyldiggjør smerten (opplevelsen, følelsene, tankene)(R.Dybsland, RVTS Vest)
- Den voksnes ansvar er "å gå sammen med barnet" til de som kan hjelpe (til foreldre, foresatte, profesjonelle hjelpere.....)
- Barn anses ikke lengre bare som sårbare og med behov for beskyttelse, men som kompetente sosiale aktører som bør inkluderes (Folkehelseinstituttet, Rapport 2015:4)

Vold i nære relasjoner

Definisjon:

Vold er en handling eller trussel, der uanset formålet kan skade en anden persons integritet, eller som skræmmer, smerter eller skader personen – uanset om personen er et barn eller en voksen. Volden kan have samme effekt på andre personer, der overværer eller overhører handlingen. Volden kan både være en bevidst handling eller en handling, der sker i affekt.

Uanset typen af vold, der begås mod et barn, så er der tale om en adfærd fra forældrene eller andre omsorgsgivere, som er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet. Enhver form for vold bringer barnets udvikling og sundhed i fare.
(Sosialstyrelsen, SISO, Danmark, 2013)

- *Fysisk, psykisk/psykologisk, seksuell, materiell og potensiell/latent vold*

Psykologisk vold

- Psykologisk kontrollerende adferd
- Psykologisk degradering
- Indirekte aggresjon – passiv aggressiv atferd

Seksuell vold

- Tvinge/skremme til samleie
- Tvinge/skremme til seksuell omgang eller seksuell handling

Kontinuerlig tilstand av frykt

“Vårt utgangspunkt er at vold i familien ofte medfører en kontinuerlig tilstand av frykt, og det er *en handlings evne til å vekke frykt* som er avgjørende for om en handling kan betegnes som vold eller ikke.

....forskning på skadevirkninger av vold,....viser at det først og fremst er *den kroniske stresstilstanden* som frykten for vold medfører i barnas liv, som kan gi skader på kort og lang sikt. ”(Heltne, Steinsvåg, 2011)

(...) vold mot barn innebærer et totalitært maktovergrep og kan være et fullstendig ødeleggende angrep på barnets liv, utvikling, læring, fysisk og psykiske helse, her og nå og i et livsløp. Volden representerer et tillitsbrudd i en situasjon hvor barnet ikke kan verge seg selv og er hjelpeløs avhengig av den andres godhet.

Omfangstall

Se Rapport nr. 1/2014

Vold og voldtekt i Norge – En nasjonal
forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv

www.nkvts.no

- Tverrsnittsstudie/telefonintervju (18 – 75 år)
- Totalt 4527 deltok (45 % kvinner og 40,8% menn)

Overgrep mot barn:

Undersøkelsen inneholdt spørsmål om seksuell kontakt før fylte 13 år med en *minst 5 år eldre person*. Seksuell kontakt er ulike former for seksuelle krenkelser. Seksuell omgang defineres her som forsøkt eller gjennomført inntrengning i skjeden, oralsex og analsex.

- 10 % kvinner og 3,5 % menn har opplevd seksuell kontakt før fylte 13 år
- 4 % kvinner og 1,5 % menn har opplevd seksuell omgang før fylte 13 år
- Median alder for seksuell omgang før 13 år er 8 år
- En av fire har aldri fortalt det til noen

Overgrep mot barn, *forts.*

- Seksuelle overgrep mot kvinner og menn ble stort sett utført av menn
- De fleste kjente overgriperen

Vold fra foresatte i oppveksten

- Flere menn (33 %) enn kvinner (27 %) hadde opplevd *mindre alvorlig fysisk vold* fra foresatte i oppveksten (lugging, klyping, slått med flat hånd)
- Like mange menn (5,1%) som kvinner (4,9%) hadde opplevd *alvorlig fysisk vold* fra foresatte i barndommen (slått med knyttneve, sparket, banket opp)
- Både mødre og fedre utøver vold mot barn. Fedre/mannlige foresatte noe oftere oppgitt som voldsutøver

Risikofaktorer for vold

Forekomsten av vold stiger ved:

- Psykisk stress
- Traumatisering
- Marginalisering
- Fattigdom

Avmakt sentral faktor. Dette gjelder i alle typer samfunn i verden (strukturell vold)

Barn og andre potensielle kriser

- Konfliktfylte samlivsbrudd og separasjon
- Dødsfall i nær familie
- Foreldre som er psykisk syke
- Rusmisbruk i familien
- Ulike funksjonshemninger
- Flyktningbakgrunn

Samtaler med barn – ulike formål

- Samtalen basert på en bekymring; *undersøkende samtale, avdekkende samtale, bekymringssamtalen*

Samtalen som kan utløse melding til barneverntjenesten eller anmeldelse til politi (avvergeplikten)

- Samtalen etter at vold, overgrep eller alvorlig omsorgssvikt er avdekket; *utviklingsstøttende samtaler, bearbeidende eller terapeutiske samtaler*

Samtaler med barn – ulike formål

Undersøkende samtale (avdekkende samtale, bekymringssamtalen):

- der det er mistanke om vold, seksuelle overgrep eller alvorlig omsorgssvikt
- samtalen *før* det eventuelt blir en barnevernsak og rettslige prosesser (forenklet versjon av DCM i barnehage, skole, andre)
- metodisk vektlegging av *pålitelighetsaspektet*; målet er at informasjonen barnet gir er valid slik at den kan legges til grunn for rettslige avgjørelser
- Dialogisk samtalem metode (DCM*) mest brukt i Norge

Kjennetegn: Åpne spørsmål som fremmer fri spontan fortelling, unngå lukkede eller ledende spørsmål og press, målet er fremme pålitelig informasjon

Skillet mellom måter barnet henter frem minner på; gjenkjenning eller fri fortelling/gjenkalling

- Gjenkjenning – barnet husker noe eller refererer til noe etter å ha fått en *ledetråd*, øker sannsynligheten for feilaktige svar (*kan påvirke barns responser på spørsmål som stilles senere. Barnet responderer kort og bekreftende på ledende spørsmål. Tilpasser seg det den voksne forventer.*)
- I en fri fortelling/gjenkalling snakker barnet fritt om et gitt tema eller en hendelse, ofte som respons på generelle åpne spørsmål eller invitasjoner (*barnet må hente informasjonen fra hukommelsen og sjansen for å blande detaljer fra forskjellige hendelser, blande kilder eller for å motsi seg selv blir lavere*)
- *Barn kan også gi uriktige svar i møte med åpne spørsmål, spesielt i tilfeller der de opplever press på å gi informasjon de er usikre på*

Utviklingsstøttene samtaler (støttesamtaler, bearbeidende eller terapeutiske samtaler):

- Den voksne en aktiv hjelper til å holde dialogen i gang (finner ord, fullfører setninger, lager oppsummeringer)
- Den voksne tilfører dialogen egne tanker, betraktninger og prøvende beskrivelser
- Ved å prøve ut antagelser, bidrar en til at barnet kan oppleve sin egen situasjon og sine egne reaksjoner som akseptert
- Utvikling av tillit i kontaktforholdet mellom barnet og barnets samtalepartner viktig

(Snakk med meg! Veileder fra BLD)

Hva med pålitelighetsaspektet i utviklingsstøttene samtaler?

Opplysningsplikten til barnevernet

Lov om barneverntjenester, § 6-4:

En har plikt til å melde fra til barnevernet når en har *grunn til å tro* at barn blir *mishandlet i hjemmet* eller utsatt for andre former for *alvorlig omsorgssvikt* eller når barn har *vedvarende alvorlige atferdsproblemer*

§ 22. Barnehageloven (Oppmerksomhets plikt i arbeidet og opplysningsplikt til barneverntjenesten)

Barnehagepersonalet skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.

Uten hinder av taushetsplikt skal barnehagepersonalet av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten, når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet i hjemmet eller det foreligger andre former for alvorlig omsorgssvikt, jf. lov om barneverntjenester § 4-10, § 4-11, § 4-12, (...)

§ 15-3 Opplæringsloven (Oppmerksomhetsplikt i arbeidet og opplysningsplikt til barneverntjenesten)

Personalet i skolar etter denne lova skal i arbeidet sitt vere på vakt overfor forhold som kan føre til tiltak frå barneverntenesta.

Utan hinder av teieplikta skal personalet av eige tiltak gi opplysningar til barneverntenesta når det er grunn til å tru at eit barn blir mishandla i heimen eller når det ligg føre andre former for alvorleg omsorgssvik (...)

Begreper relatert til barnevernloven § 6-4

Fra *vag mistanke* (uro, magefølelse, bekymring)

Høynet oppmerksomhet, observasjon, undersøkende samtale, konsultasjon med kollegaer, barnevern.....

til *begrunnet bekymring* (sikrere tegn, informasjon, dokumentasjon, observasjoner, tydeligere mistanke, «grunn til å tro....»)

Avvergelsesplikten jf straffeloven § 196

- Pålegger å søke avverget visse grove forbrytelser:
 - Eksempel: drap, familievold, seksuelle overgrep
- særlig mot barn og grovere tilfeller av vold
- Avvergelsesplikten tilsidesetter enhver form for lovbestemt taushetsplikt
- Avvergeplikten er overholdt ved at man gir melding til rette myndighet - normalt politiet

Lov om forbud mot kjønnslemlestelse § 2

- forplikter blant annet ansatte i barnehager, skoler og skolefritidsordninger å søke å avverge kjønnslemlestelse. Det kan gjøres ved å melde saken til politi eller barnevern (ved akutt fare), eller på annen måte, for eksempel i samarbeid og dialog med foreldre, og gjerne med helsesøster (om det ikke er så akutt).
- Er man usikker på hva en skal gjøre kan man be om anonym veiledning fra den kommunale barneverntjenesten (barnets identitet gjøres ikke kjent)

Når du er usikker: Søk råd!

- ***Kollegaer, ledelse***
- ***Konsultasjonsteamet ved Statens barnehus i Tromsø***
- ***Lokalt barnevern og/eller lokale tverretatlige ressursteam***
- ***Politi***

Alle må ha handlingskompetanse til å ta i mot når barnet forteller

” Så fint at du fortalte dette, det må vi snakke mer om”

Slike samtaler kan oppstå i situasjoner med flere barn til stede

- Vær rolig. Vi må ta imot det barnet sier uten å vise at vi blir skremt
- Si at det var bra at barnet sa i fra om dette, og at dette må vi snakke nærmere om
- Snakk med nærmeste leder for å gå gjennom hvem som skal ha den videre samtalen med barnet, og hvordan

Hvordan kan barnehagen sikre at alle innehar denne handlingskompetansen ? (eller kanskje dette er på plass)?

Undersøkende samtaler, faseorientert tilnærming (basert på DCM)

Ulike faser:

- Forberedelse

- Kontaktetablering
- Introduksjon til det fokuserte temaet
- Fri fortelling
- Å avslutte samtalen

- Oppfølgende prosedyrer

Kontaktetablering

Ta deg tid til å opprette kontakt før du introduserer det fokuserte temaet.

Eksempel: Så fint at du kunne komme. Jeg fortalte deg litt om hva jeg ville snakke med deg om, men jeg ser jo at du kommer rett fra akebakken nå. Så først har jeg lyst til å høre om hva dere har gjorde sammen ute i akebakken. Fortell meg om det!

- Barnet kan få fortelle om ganske alminnelige temaer det er opptatt av
- Legger grunnlag for kontakt, slik at barnet stimuleres til å ville fortelle
- Viser at du har til hensikt å lytte
- Det forteller barnet at dette er en samtale hvor begge bidrar

Introduksjon til det fokuserte temaet

Eksempel:

Tidligere i dag fortalte du at/om..., og det er derfor jeg vil snakke med det nå. Jeg ønsker å høre mer om det du har opplevd.

Fri fortelling – overordnet mål

- Å oppnå informasjon gjennom barnets frie fortelling
- Å oppnå detaljert (tilstrekkelig) informasjon
- Å oppnå pålitelig informasjon

Fremmende	Hemmende
Åpne spørsmål	Lukkede spørsmål
<ul style="list-style-type: none"> • Imperativ form • Deskriptiv form 	<ul style="list-style-type: none"> • Ja/nei-spørsmål • Årsaksorientert form • Vid og generell
Ikke-ledende	Ledende
<ul style="list-style-type: none"> • Nøkkelspørsmål / referanse til tidligere utsagn 	<ul style="list-style-type: none"> • Ledende spørsmål til forventet svar • Valgspørsmål • Projisering • Selektiv bekreftelse
Aktiv lytting	Passiv lytting
<ul style="list-style-type: none"> • Pauser, stillhet • Bekreftelse • Gjentakelse • Oppsummering • Verbalisering 	<ul style="list-style-type: none"> • Overhøring • Tvil/benektning • Plutselig skifte av tema • Press/kjøpslåing og moralisering
Klargjørende	Tilslørende
<ul style="list-style-type: none"> • Sonderende spørsmål • Personlig form / jeg-budskap • Barnets språk • Speiling • Metakommunikasjon • Nåtidsform 	<ul style="list-style-type: none"> • Utspørring • Du-form • Voksant språk • Flere spørsmål • Repeterende spørsmål

Skal forelder/foresatte ha informasjon om melding til barnevernet (i vold- og overgrepssaker)

Hovedregel:

Foresatte skal ikke informeres om at melding sendes, med mindre annet er avtalt med barnevernet i en drøfting før melding sendes (anonym drøfting).

Sentrale referanser

Kari Trøften Gamst: (2011) *Profesjonelle barnesamtaler – å ta barn på alvor*. Universitetsforlaget. Oslo.

Åse Langballe (2011) *Den dialogiske barnesamtalen*. NKVTS. Oslo

Folkehelseinstituttet, Rapport 2015:4
Samtaler med barn, Helga Ask, Anne Kjeldsen

«Snakk med meg!»

Veileder fra BLD 2009

Øvereeides 5 prinsipper for
utviklingsstøttende samtaler

Noen ganger trenger man hjelp for å finne ord

«Når mennesker opplever psykologiske vanskeligheter, så er det nettopp noe av problemet at det mangler ord for, eller ikke klarer, å sette ord på den erfaringen som ligger bak opplevelsen»

(Øvreeide, 2002, s. 77)

Planlegg temaer som kan berøres i samtalen:

- Hva er formålet med samtalen?
- Hvilke tema kan antas å være viktige for barnet?
- Hva kan barnet ha forstått av det som skjedde?
- Hvordan har barnet det nå?
- Hvilke forestillinger og forventninger har barnet om hva som skal skje videre?
- Hva kan og bør gis av informasjon?
- Hva trenger du å få informasjon om fra barnet?

1) Følg barnets initiativ og oppmerksomhetstilstand

«Den voksnes oppgave og utfordring er å lete seg fram til hvor barnet har sin oppmerksomhet. Ved å følge barnets oppmerksomhetsflyt vil den voksne få opplysninger om hva barnet trenger av informasjon, støtte og ledelse for komme videre»

(Øvreeide, 2009, s. 86)

2) Tilfør noe relevant og nyttig for barnet

Dette nye kan være informerende kommentarer, ord og beskrivelser som gjengir barnets erfaringer på nye måter og bidrar til at barnet ser nye sammenhenger. Barnet får noe «å tygge på». Og kanskje like viktig, vil barnet eller ungdommen gjennom den voksnes gjettinger og undringer om hvordan livet er for ham eller henne, få hjelp til å uttrykke vanskelige tanker og følelser.

3) Gi rom for barnet så det kan organisere seg

Å gi rom for barnet så det kan organisere seg. Når barn er i samtale med voksne, trenger de tid til å tenke en tanke ferdig, si en setning helt ut og å sjekke ut de voksnes reaksjoner. Kort og godt trenger de ro til å finne sin plass, hvor de kan sette seg, henge tøyet, ta imot drikke, og lignende.

4) Skap rytme og turtaking i samtalen

Når samtalen er kommet inn i en naturlig rytme, kjennetegnes den av gjensidighet, vi venter rett og slett på det neste utspillet fra den andre, før vi selv sier noe tilbake. Det er å ta tur, din tur og min tur, ingen domineres eller korrigeres.

5) Ta tydelig ledelse og struktur for samtalen

I samtaler med barn og unge er det den voksne som er ansvarlig for å lede samtalen, og styre den slik at barnet eller ungdommen føler seg ivaretatt og så trygg som mulig. I samtaler med barn og unge er det den voksne som er ansvarlig for å lede samtalen, og styre den slik at barnet eller ungdommen føler seg ivaretatt og så trygg som mulig

Film, Snakk med meg!